

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 21 juni 2004

Ö 1320-04

KLAGANDE

X

MOTPART

Riksåklagaren

SAKEN

Interimistiskt beslut om särskild företrädare för barn

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätt, avd. 8, beslut den 17 mars 2004 i mål ÖÄ 2118-04

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut upphäver Högsta domstolen tingsrättens interimistiska beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Ms fader har yrkat att beslutet om att förordna hennes moder till särskild företrädare för M upphävs.

Riksåklagaren har avgett yttrande.

SKÄL

Lagen (1999:997) om förordnande av särskild företrädare för barn har tillkommit i syfte att stärka möjligheterna att ta tillvara barnets rätt när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet.

Av 1 § i lagen framgår att det råder en presumtion för att en särskild företrädare skall förordnas bl.a. då det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år och barnets vårdnadshavare kan misstänkas för brottet. Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden och endast den ene av vårdnadshavarna kan misstänkas för brottet, skall enligt 2 § den andra vårdnadshavaren förordnas att ensam ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i efterföljande rättegång. Om det med hänsyn till vårdnadshavarnas förhållanden till varandra eller till någon annan särskild omständighet får antas vara till barnets bästa skall dock även i detta fall en särskild företrädare utses.

Klaganden har till stöd för sitt överklagande anfört bl.a. att han inte har erhållit någon konkret information om vilket brott han anklagas för och att misstanken om brott är obestyrkt.

Åklagaren har i sin ansökan om förordnande av särskild företrädare endast angett att klaganden kan misstänkas för sexuellt utnyttjande av underårig under tiden 1997– 1998 i Österåkers kommun. Närmare uppgifter har saknats för rättens prövning av frågan om det funnits anledning att anta att ett brott har begåtts mot barnet liksom av misstankegraden mot klaganden. I Högsta domstolen har emellertid utredningen i målet kompletterats med uppgifter från Österåkers kommuns socialkontor som utvisar att förutsättningarna för ett förordnande av särskild företrädare är uppfyllda i nu aktuellt hänseende.

Klaganden har vidare anfört att barnets moder är olämplig som företrädare för barnet bl.a. då hon fokuserar på sina egna intressen och då hon saknar de förutsättningar som krävs för att företräda dottern.

Uppgifter från Österåkers kommuns socialkontor visar bl.a. att M sedan en tid befinner sig i en svår social situation och att hon har en instabil och tidvis konfliktfylld relation med båda sina föräldrar. Det framgår vidare att modern är psykiskt skör och att dottern bedöms vara besviken på modern för att hon inte har skyddat M från föräldrarnas konflikter och för att modern inte har räckt till för hennes behov.

Av utredningen i ärendet framgår att Ms vårdnadshavare är skilda efter att ha separerat år 2000. Som ovan angivits skall då den vårdnadshavare som inte berörs av brottsmisstankarna som huvudregel förordnas att ensam företräda barnet. Denne vårdnadshavare får då ensam behörighet att besluta om att t.ex. inställa barnet till förhör, väcka enskilt åtal och att framställa – eller inte framställa – skadeståndskrav å barnets vägnar mot den andre vårdnadshavaren. Förordnandet skall därvid meddelas med stöd av 2 § första stycket lagen om förordnande av

särskild företrädare för barn och inte, som skett genom domstolarnas beslut i förevarande mål, ha den formen att särskild företrädare för barnet utses enligt 1 §.

Av 2 § andra stycket följer att de särlevande vårdnadshavarnas förhållande till varandra eller annan särskild omständighet kan utgöra grund för att anta att det är till barnets bästa att förordna en särskild företrädare i stället för att förordna den vårdnadshavare som inte berörs av brottsmisstanken att ensam företräda barnet. I lagens förarbeten betonas att bestämmelsen tar sikte på de undantagsfall då ett förordnande av en av vårdnadshavarna skulle stå i strid med barnets bästa. Vidare anges att ett skäl att förordna en särskild företrädare i dessa fall kan vara en konflikt mellan vårdnadshavarna, varvid dock enbart det förhållandet att det pågår en vårdnadstvist inte bör vara tillräckligt (prop. 1998/99:133 s. 42). Bedömningen av vad som utgör barnets bästa bör även i viss mån kunna grundas på omständigheter hänförliga enbart till den icke brottsmisstänkte vårdnadshavaren och till dennes relation till barnet. Vid bedömningen av vad som utgör barnets bästa skall hänsyn även tas till att även ett förordnande av en av vårdnadshavarna att ensam företräda barnet utgör en inskränkning i artikel 8 i Europakonventionen som måste vara proportionerlig (prop. 1998/99:133 s. 22 f.).

Vad som i den låt vara begränsade utredningen i ärendet har framkommit om vårdnadshavarnas förhållande till varandra, om modern samt om barnets förhållande till henne innefattar sådana särskilda omständigheter att det får antas vara till barnets bästa att modern inte förordnas att ensam företräda M. Detta talar i och för sig för att en särskild företrädare bör utses.

I vissa fall kan det emellertid förhålla sig så att det inte finns något behov av en särskild företrädare, därför att den underårige har uppnått sådan ålder att han eller hon själv kan ta till vara sin rätt. Det har förutsatts att bedömningen av frågan vid

vilken ålder ett barn själv kan ta till vara sin rätt skall göras i varje enskilt fall (prop. 1998/99:133 s. 27 f.).

M uppnår myndighetsåldern om mindre än en månad. Till detta kommer att ett målsägandebiträde har utsetts för henne. En särskild företrädare har visserligen en behörighet som sträcker sig längre än vad som gäller för ett målsägandebiträde, som endast har ställningen av rättegångsbiträde och inte kan förhindra rättshandlingar och annat agerande från vårdnadshavarens sida i strid med barnets intressen (jfr angående förordnande av målsägandebiträde när särskild företrädare finns Elwing, Karnov, 2003/04 s. 3140 not 6). Övervägande skäl talar ändå för att det i vart fall numera inte finns något behov av särskild företrädare för M. Det interimistiska beslutet bör därför upphävas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck, Regner, Dahllöf,
Calissendorff (referent) och Virdesten
Föredragande revisionssekreterare: Blåder